Türkiye’de Toplumsal Olaylarda Müzakerecilik
İlk Dönem Girişimleri (2009–2012)

Demokratik Polislik ve Müzakere | Yazı 3

Yazar: SRL Araştırma Ekibi

Security Studies and Rule of Law Association (SRL Swiss)

Security Studies and Rule of Law Association (SRL Swiss), İsviçre Medeni Kanunu’nun 60-79. maddeleri uyarınca kurulmuş, Cenevre merkezli, kâr amacı gütmeyen ve siyasi nitelik taşımayan bir sivil toplum kuruluşudur. Dernek; insan haklarının korunması, hukukun üstünlüğü ilkelerinin güçlendirilmesi ve güvenlik politikalarının temel haklarla uyumunun değerlendirilmesi alanlarında faaliyet göstermektedir.

Ekim 2026

Security Studies and Rule of Law Association, 15 rue des Savoises, 1205 Genève, Switzerland

Web sitesi: www.srlswiss.com • E-posta: info@srlswiss.com

İlk Dönem Girişimleri ve Kurumsal Dönüşüm Arayışı

Türkiye'de toplumsal olaylarda müzakerecilik yaklaşımı, polisin kamu düzenini sağlarken temel hakların kullanılmasını da kolaylaştırabileceği düşüncesi bakımından önemli bir reform alanıdır. 2009–2012 dönemine odaklanan bu yazı, erken dönem eğitim girişimlerini, bunların kurumsal anlamını ve 2013 sonrasında ortaya çıkan süreklilik sorununu ele almaktadır. Temel mesele, müzakere adı altında eğitim verilmesinden öte, diyaloğun sahadaki kararları yönlendiren ve siyasi baskılar karşısında korunabilen bir mesleki ilkeye dönüşmesidir.

Emniyet Genel Müdürlüğü Güvenlik Daire Başkanlığı koordinasyonundaki erken dönem programların somut izlerinden biri, Mart 2010'da kamuoyuna yansıyan eğitim ve sertifikalandırma çalışmasıdır. Dönemin haberine göre, 40 ilin Güvenlik ve Çevik Kuvvet birimlerinden sorumlu emniyet müdür yardımcıları Ankara'da müzakere eğitiminden geçirilmiştir. Aynı haberde, emniyet müdür yardımcıları ile Güvenlik ve Çevik Kuvvet şube müdürleri ve yardımcılarından oluşan 1.027 polis yöneticisinin eğitilmesinin hedeflendiği aktarılmaktadır. Bu sayı, tamamlanmış eğitimlerin toplamı olarak değil, açıklanan program hedefi olarak okunmalıdır. [1]

Dönemin Emniyet Genel Müdürü Oğuz Kağan Köksal'ın açıklamasında güç kullanımının son çare olması ve orantısız güçten kaçınılması vurgulanmıştır. Bu yaklaşımın önemi, yalnızca yeni bir kurs açılmasında değil, toplumsal olaylara müdahale anlayışında iletişim ve iknaya açık bir yer verilmesindedir. [1]

Bu girişimleri, Avrupa Birliği uyum sürecinde güçlenen demokratik polislik ve insan hakları tartışmalarıyla birlikte değerlendirmek mümkündür. Saha tecrübesi ile akademik birikimin buluşması, böyle bir dönüşümün önemli dayanaklarından biridir. Özellikle yönetici kadroların eğitimine yatırım yapılması, olay yerindeki kararların yalnızca müdahale teknikleri üzerinden değil, iletişim ve çatışmayı azaltma seçenekleri üzerinden de düşünülmesini sağlayabilir.

Hazırlık Çalışmaları ve Eğitim Kültürü

Müzakereci polislik, personele birkaç iletişim tekniği öğretilmesiyle yerleşmez. Çalıştaylar, eğitici yetiştirme, örnek olay incelemeleri ve saha deneyimlerinin paylaşılması, bu alanda kalıcı bir eğitim kültürü kurulması bakımından önemlidir. Akademik çalışma yürütmüş polis yöneticilerinin bilgi birikiminin meslek içi eğitime aktarılması da aynı çerçevede değerlendirilmelidir.

Örnek olayların ve görüntülerin birlikte incelenmesi, farklı illerde görev yapan personelin doğrudan yaşamadığı durumlar üzerine düşünmesine imkân verir. Bu tür çalışmaların asıl değeri, müdahalenin hangi aşamada gerekli hâle geldiğini olduğu kadar, hangi iletişim tercihleriyle önlenebileceğini de tartışmaya açmasıdır. Sertifikalandırma ise ancak bu öğrenme süreci, düzenli uygulama ve değerlendirmeyle desteklendiğinde anlam kazanır.

Erken dönem girişimlerin yenilikçi yönü burada ortaya çıkmaktadır: Polis, eylem başladıktan sonra müdahale eden bir aktör olmanın yanında, organizatörlerle önceden

temas kurarak hak kullanımının güvenli biçimde gerçekleşmesine yardımcı olabilecek bir kamu görevlisi olarak düşünülmektedir. Bu, teknik bir değişikliğin ötesinde, polisin demokratik toplum içindeki rolüne ilişkin bir zihniyet dönüşümü arayışıdır.

Uygulama Politikası ve Yönergeler

Kronolojide, genel müdahale usullerini düzenleyen metinlerle müzakereci görevlendirmesine ilişkin düzenlemelerin ayrılması gerekir. Anayasa Mahkemesi kararlarında 25 Ağustos 2011 tarihli "Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Hareket Usul ve Esaslarına Dair Yönerge" anılmaktadır. Müzakereci görevlendirmesine ilişkin özel düzenleme ise Nisan 2013'te basına ayrıntılı biçimde yansımıştır. Bu metinler aynı yönerge olarak ele alınmamalıdır. [2, 3]

2013 tarihli haberde aktarılan çerçeveye göre başmüzakereci ve müzakereci rolleri tanımlanmış; olay öncesinde, sırasında ve sonrasında ilgili kişilerle temas öngörülmüştür. Başmüzakerecilik görevi, birden fazla müzakerecinin bulunduğu illerde Güvenlik veya Çevik Kuvvet biriminden sorumlu emniyet müdür yardımcısıyla ilişkilendirilmiştir. Grup temsilcilerinin taleplerinin üst makamlara iletilmesi, saygılı iletişim ve tarafsızlık da belirtilen görev ve davranış esasları arasındadır. [3]

Bu görev tanımı, müzakereyi yalnızca olay yerindeki son uyarıya indirgemeyen bir yaklaşım bakımından önemlidir. Bununla birlikte, yönergenin varlığı tek başına uygulamanın niteliğini kanıtlamaz. Asıl belirleyici olan, müzakerecinin değerlendirmelerinin karar süreçlerinde ne ölçüde dikkate alındığı ve güç kullanımından kaçınma seçeneklerinin gerçekten değerlendirilip değerlendirilmediğidir.

Eğitim İçerikleri ve Kurumsal Strateji

2013'te kamuoyuna aktarılan eğitim içeriğinde toplantı ve gösteri mevzuatı, yargı kararları, polis etiği, kitle psikolojisi, grup dinamiği, öfke kontrolü, iletişim, müzakere, kriz yönetimi ve risk analizi gibi başlıklar yer almaktadır. [3] Bunlar, müzakereciliğin salt hitabet becerisi olarak değil, hukuki ve psikolojik donanım gerektiren bir uzmanlık alanı olarak ele alınabileceğini göstermektedir.

Bu eğitim anlayışının hak temelli karşılığı dört noktada toplanabilir: Şiddet riskini azaltmak, gereksiz veya orantısız güç kullanımını önlemek, yanlış anlamaları ve gerilimi erken aşamada gidermek, polis ile toplum arasındaki güveni güçlendirmek. Bu hedefler, eğitimin başarısını değerlendirmek için de ölçüt oluşturmalıdır.

Başarı yalnızca kurs veya sertifika sayısıyla ölçülemez. Toplantıların gerçekleşebilmesi, müdahalelerin gerekçeleri, yaralanmalar, şikâyetler ve katılımcıların deneyimleri birlikte değerlendirilmelidir. Böyle bir değerlendirme, eğitim programının hedefleri ile sahadaki sonuçlar arasındaki farkı görünür kılar.

Taksim'de 1 Mayıs ve Uzlaşmanın İmkânı

2010–2012 yıllarında Taksim'de gerçekleştirilen 1 Mayıs kutlamaları, uzlaşmanın imkânını tartışmak için önemli bir örnektir. Hakan Batırhan Kara ve Mustafa Üstün'ün 2015 tarihli araştırması, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şubesinde görevli 80

personelin bu döneme ilişkin algılarını incelemiştir. Araştırmada, katılımcıların yüzde 61,3'ü polisin sendika ve sivil toplum kuruluşlarıyla geliştirdiği uzlaşmacı tavrın kutlamaların olaysız geçmesinde etkili olduğunu düşünmüştür. [4]

Bu bulgu, saha deneyimi ile diyalog arasındaki ilişkiye verilen önemi destekleyen bir işarettir. Bununla birlikte çalışma, belirli bir birimdeki personelin algılarına dayanmaktadır; ulusal müzakere eğitimi programının etkisini tek başına ölçmez. Taksim yasağının kaldırılması, aktörler arasındaki uzlaşma ve geçmiş deneyimler gibi başka etkenler de araştırmada yer almaktadır. [4]

Dolayısıyla bu dönem, Türkiye'de başka bir protesto yönetiminin mümkün olduğunu tartışmaya açar. Ancak tek bir olumlu örnekten hareketle tüm teşkilat için tartışmasız bir başarı veya "dünyada ilk" sonucu çıkarılmamalıdır.

2013 Kırılması ve Reformun Kırılganlığı

2013 Gezi Parkı protestoları, diyalog hedefi ile güç kullanımı pratiği arasındaki gerilimi görünür kılmıştır. Avrupa Komisyonunun 2014 Türkiye İlerleme Raporu, gösterilerde aşırı güç kullanımını ve Gezi müdahaleleri hakkındaki soruşturmaların önündeki engelleri eleştirmiş; polis ile gösteri düzenleyicileri arasında daha fazla diyalog ihtiyacına dikkat çekmiştir. [5]

Bu tablo, eğitim ve düzenleme düzeyindeki reformların siyasi ve kurumsal güvenceler olmadan ne kadar kırılgan kalabileceğini göstermektedir. Müzakereci personelin bulunması, yaklaşımın tüm müdahale kararlarına egemen olduğu anlamına gelmez. Barışçıl katılımcıların hak sahibi kişiler olarak görülmesi ve komuta kademesinin gerilimi azaltan seçeneklere alan açması da gerekir.

Burada "müzakere döneminin sonu" ifadesini, bütün eğitimlerin ve görevlendirmelerin sona erdiği biçiminde kullanmak doğru değildir. EGM'nin 28 Eylül 2021 tarihli duyurusu, toplumsal olaylarda müzakere kursu düzenlendiğini ve müzakereci personel sayısının artırılmasının hedeflendiğini göstermektedir. [6] Bu kayıt, kurumsal faaliyetin sürdüğünü ortaya koyar; ancak uygulamanın insan hakları bakımından yeterli olduğunu tek başına kanıtlamaz.

Bu nedenle 2013 kırılmasını, müzakere adının ortadan kalkmasından çok, diyalog ilkesinin sahadaki etkisinin ve reformcu yönelimin sürekliliğinin sorgulandığı bir dönüm noktası olarak değerlendirmek daha isabetlidir.

Kadro Değişimleri ve Kurumsal Hafıza

17–25 Aralık 2013 yolsuzluk soruşturmaları sonrasındaki personel değişiklikleri, kurumsal süreklilik tartışmasının önemli bir parçasıdır. Avrupa Komisyonunun 2014 raporu, çok sayıda polis görevlisinin görevden alındığını, başka görevlere atandığını veya gözaltına alındığını kaydetmektedir. [5] 2016 sonrasındaki olağanüstü hâl döneminde ise kamu görevinden kitlesel çıkarmalar, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliğinin de eleştirdiği geniş bir hak ve hukuk devleti sorununa dönüşmüştür. [7]

Bu ölçekte kadro değişimlerinin yalnızca personel sayısını değil, mesleki deneyim aktarımını ve kurumsal hafızayı da etkileyebileceği dikkate alınmalıdır. Akademik birikimi

ve saha tecrübesi olan kadroların kaybı, eğitim kültürünün sürekliliği açısından özellikle önemlidir. Bununla birlikte, müzakere programında görev alan hangi kişilerin hangi işlemlerle uzaklaştırıldığını ve bunun programa etkisini belirlemek için doğrudan personel ve eğitim kayıtları gerekir. Genel tasfiye verileri, tek başına bu özel nedensellik bağını kanıtlamaz.

Bu yazının değerlendirmesine göre, reformun kırılganlığı yalnızca teknik eksikliklerle açıklanamaz; siyasi tercihler, komuta anlayışı ve mesleki birikimin korunması da incelenmelidir. Müzakereyi teşvik eden eğitim ile inisiyatif kullanımını caydıran bir yönetim kültürü bir arada bulunduğunda, eğitimin sahaya yansıması sınırlı kalabilir.

Anayasal Hak ve Demokratik Meşruiyet

Toplantı ve gösterilerin idarenin lütfu gibi ele alınması, müzakerenin hak temelli niteliğini zayıflatır. Ancak bu eleştiri, anayasal kuralın değiştiği anlamına gelmemelidir. Anayasa'nın 34. maddesi barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşünü önceden izin alma şartına bağlamaz. Anayasa Mahkemesi de bildirim ile izin arasındaki ayrımı açıkça ortaya koymaktadır. [8]

Müzakere, hakkın kullanılıp kullanılamayacağını pazarlık konusu yapan bir mekanizma değil, hakkın güvenli biçimde kullanılmasını kolaylaştıran bir süreç olmalıdır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesinin 37 sayılı Genel Yorumu da toplantı öncesi ve sırasındaki diyaloğu desteklerken, düzenleyici ve katılımcıların bu temasa zorlanamayacağını belirtmektedir. [9]

Polisin temel sorumluluğu, barışçıl hak kullanımını kolaylaştırırken somut şiddet risklerini hukuka uygun biçimde yönetmektir. Katılımcıları baştan tehdit olarak sınıflandıran bir yaklaşım ise diyaloğun alanını daraltır. Bu nedenle müzakerecilik, operasyonel bir araç olmasının yanında demokratik meşruiyet ve etik sorumluluk meselesidir.

Sonuç

Türkiye'de erken dönem müzakerecilik girişimleri, eksiklerine rağmen demokratik polisliğe doğru atılmış önemli adımlar olarak değerlendirilebilir. Saha tecrübesi, akademik birikim ve iletişim becerilerini bir araya getirme arayışı, kamu düzeni ile temel haklar arasında daha dengeli bir ilişki kurulabileceğini göstermesi bakımından değerlidir.

Bu birikimin değerlendirilmesi, geçmişi bütünüyle bir başarı dönemi veya sonraki yılları tümüyle kurumsal yokluk olarak anlatmayı gerektirmez. Asıl soru, diyalog ilkesinin siyasi gerilim anlarında da korunup korunamadığı, eğitimli kadroların deneyiminin aktarılıp aktarılmadığı ve müdahale kararlarının etkili biçimde denetlenip denetlenmediğidir.

Bir sistemin başarısı yalnızca kâğıt üzerindeki yönergelerle değil, o sistemi yaşatacak kurumsal güvencelerle ölçülür. Müzakereci polislik, eğitimden komuta anlayışına, personel politikasından hesap verebilirliğe uzanan bir bütünlük içinde korunmalıdır. Demokratik polisliğin kalıcılığı, mesleki birikimin ve hak temelli yaklaşımın siyasi konjonktüre bağlı olmaktan çıkarılmasına bağlıdır.

Kaynaklar

[1] Sedat Güneç. “Toplumsal olaylar ‘müzakere’yle önlenecek.” 27 Mart 2010; Zaman kaynaklı haber, Risale Haber arşivi. Dönemin resmî açıklamalarını aktaran basın kaydıdır.

https://www.risalehaber.com/toplumsal-olaylar-muzakereyle-onlenecek-75074h.htm

[2] Anayasa Mahkemesi, B. No. 2014/17222. İlgili hukuk bölümünde 25 Ağustos 2011 tarihli Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Hareket Usul ve Esaslarına Dair Yönerge’ye yapılan atıf.

https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/kbb/BB/2014/17222

[3] Tolga Şardan. “Biber gazına karşı ‘müzakereci’ dönemi.” Milliyet, 22 Nisan 2013; Memurlar.net arşiv aktarımı. Yönerge içeriğine ilişkin bilgiler haber aktarımına dayanmaktadır.

https://www.memurlar.net/haber/363878/biber-gazina-karsi-muzakereci-donemi.html

[4] Hakan Batırhan Kara ve Mustafa Üstün. “İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Personelinin 2010–2012 Yıllarında Taksim’de Gerçekleşen 1 Mayıs Kutlamalarına Dair Algıları.” İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, sayı 53, Ekim 2015, ss. 137–159.

https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/254042

[5] Avrupa Komisyonu. Turkey 2014 Progress Report, SWD(2014) 307 final, 8 Ekim 2014. Yargı ve temel haklar ile adalet, özgürlük ve güvenlik bölümleri. AB Başkanlığı arşivindeki Türkçe ve İngilizce birleşik dosya.

https://ab.gov.tr/files/haberler/ilerme_raporu_2014.pdf

[6] Emniyet Genel Müdürlüğü. “İçişleri Bakanı Süleyman Soylu’nun katılımıyla Toplumsal Olaylarda Müzakere Kursu Açılış Töreni Gerçekleştirildi.” 28 Eylül 2021.

https://www.egm.gov.tr/icisleri-bakani-suleyman-soylunun-katilimiyla-toplumsal-olaylarda-muzakere-kursu-acilis-toreni-gerceklestirildi

[7] BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği. “Turkey: UN report details extensive human rights violations during protracted state of emergency.” 20 Mart 2018, rapora ilişkin resmî açıklama.

https://www.ohchr.org/en/press-releases/2018/03/turkey-un-report-details-extensive-human-rights-violations-during-protracted

[8] Anayasa Mahkemesi. “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun’un Bazı Maddelerine İlişkin Kararın Basın Duyurusu.” Özellikle bildirim ve izin ayrımına ilişkin bölüm.

https://anayasa.gov.tr/tr/haberler/norm-denetimi-basin-duyurulari/toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-hakkinda-kanun-un-bazi-maddelerine-iliskin-kararin-basin-duyurusu/

[9] BM İnsan Hakları Komitesi. Genel Yorum No. 37, CCPR/C/GC/37, 2020; paragraf 75.

https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-37-article-21-right-peaceful